

HUMANITIES INSTITUTE
Feruza Shermatova-Omerani, Ph.D.

KÖKÖTÖY (1980) *Tügölbay Sıdıkbekov (1912–1997)*

Kaynaklar:

Sıdıkbekov, T. (1988). *Külkü jana Ömür: Povestter, angiemeler* [Külkü ve Ömür: Uzun Öyküler, Hikayeler]. Adabiyat.

Sesli Kitap:

Kyiaz, E. (t.y.). *Tugolbay Sydykbekov — Kökötöy* [Sesli kayıt]. YouTube.
<https://www.youtube.com/watch?v=niZQtm88IqA>

GENEL BILGI

Yazar

Tügölbay Sıdıkbekov (1912–1997), günümüzde Kırgızistan'ın Issık-Göl bölgesinde yer alan Keng-Suu köyünde dünyaya gelmiş Kırgız bir yazardır. Kesin doğum tarihi bilinmediğinden, daha sonra kızı tarafından rastgele bir tarihin seçildiği bir aile geleneği aracılığıyla 14 Mayıs'ı doğum günü olarak kabul etmiştir.

1928-1931 yılları arasında Frunze'deki (günümüzdeki adıyla Bışkek) Tarım Teknik Okulu'nda, daha sonra ise Türkmenistan'ın başkenti Aşkabat'ta bulunan Orta Asya Veteriner Enstitüsü'nde eğitim almıştır. Leninci Gençlik (Leninçil Caş) gazetesinde çalışmış (1931–1936), Kırgızistan Yazarlar Birliği'nde danışmanlık görevinde bulunmuş (1937–1947) ve Kırgız Devlet Yayınevi'nde (Kırgızmambas) editörlük yapmıştır (1949–1951).

Sovyet döneminde "milliyetçi yazar" olarak damgalanmış olsa da, daha önce almış olduğu Stalin Ödülü, kendisine yönelik siyasi baskıların sınırlı kalmasını sağlamıştır. Kırgız tarihinin nesnel bir şekilde incelenmesini desteklemiş, Kırgız dilinin gelişimine katkıda bulunmuş ve resmî aksaklıkları açıkça eleştirmiştir. Bu duruşu, bazı araştırmacıların onu "Sovyet dönemi Kırgız muhalifi" olarak nitelendirmesine yol açmıştır.

Yaklaşık yetmiş yıl boyunca Kırgız edebiyatının en önemli figürlerinden biri olmaya devam eden Sıdıkbekov, 19 Temmuz 1997'de Bışkek'te hayatını kaybetmiştir.

Edebî Kariyeri

Tügölbay Sıdıkbekov edebiyat hayatına şair olarak başlamıştır. İlk şiirlerinden biri olan *Bunlar Kim? (Bular Kimder?)*, 1 Mayıs 1930 tarihinde *Leninci Gençlik (Leninçil Caş)* gazetesinde yayımlanmıştır. Kısa bir süre sonra kaleme aldığı *Yaşlı Komuzcu (Çal Komuzçu)* adlı şiiri ise *Hücum (Çabuul)* dergisinde yer almıştır. İlk şiir kitabı *Mücadele (Küröş)* 1933 yılında yayımlanmış, bunu *Kahramanlar (Baatırlar)*, 1936 ve *Şair-Bülbül (Akın-Bülbül)*, 1938) izlemiştir. Aynı dönemde yazar, nesir alanında da eserler vermeye başlamıştır.

Kendi kuşağındaki birçok yazar gibi Sıdıkbekov'un ilk dönem eserleri de Kırgız toplumunda yeni sosyalist düzenin kurulmasıyla ortaya çıkan toplumsal değişimleri, emek hayatını ve dönüşen sosyal ilişkileri konu edinmiştir.

1937-1938 yıllarında iki cilt hâlinde yayımlanan *Keng-Suu* (*Keng-Suu*), Kırgız edebiyatının ilk romanlarından biri kabul edilmektedir. Yazar, 1950'li yıllarda bu eseri yeniden gözden geçirmiş ve romanı 1955 ile 1958 yıllarında *Dağlar Arasında* (*Too Arasında*) adıyla tekrar yayımlamıştır.

Bu dönemde ayrıca *Şair-Bülbül* (*Akın-Bülbül*, 1938), *Ala-Too'dan Yedi Kişi* (*Ala-Toodon Cetöö*, 1939), *Gece Bekçisinden Haber* (*Tün Carçısınan Kabar*, 1939) ve manzum masal türündeki *Açgözlü Baba* (*Aç Kóz Ata*, 1940) adlı eserlerini kaleme almıştır.

Savaş Günlerinde (*Soguş Kündöründö*, 1943) adlı öykü derlemesinde, İkinci Dünya Savaşı yıllarında toplumda öne çıkan dayanışma ve vatanseverlik temalarını işlemiştir.

Yazarın 1938-1940 yılları arasında kaleme aldığı ve 1946 yılında yayımlanan *Temir* (*Temir*) adlı romanı ise Güney Kırgızistan'da Sovyet iktidarının kuruluş sürecini konu almaktadır.

Sıdıkbekov'un edebî kariyerindeki önemli dönüm noktalarından biri *Bizim Zamanımızın İnsanları* (*Bizdin Zamandın Kışileri*, 1948) adlı romanıdır. Eser ilk olarak *Sovyet Kırgızistanı* (*Sovettik Kırgızstan*, günümüzdeki adıyla *Ala-Too*) dergisinde yayımlanmış, daha sonra Moskova'da Rusça olarak basılmıştır. Roman, 1949 yılında Stalin Ödülü'ne layık görülmüş ve yazarı Kırgız edebiyatının önde gelen isimleri arasına taşımıştır.

Savaş sonrasında çocuk edebiyatına yönelen Sıdıkbekov, *Dağ Çocukları* (*Too Baldarı*, 1953) adlı eserini yayımlamıştır. Daha sonraki yıllarda ise en önemli eserlerinden biri olan *Kadınlar* (*Zayıptar*) romanını kaleme almıştır. Romanın ilk bölümü *Batırına* (*Batırına*) 1962 yılında yayımlanmış, ikinci bölüm *Geçit* (*Aşuu*) ile birlikte eserin tam metni 1966 yılında okuyucuyla buluşmuştur.

Yazarın sonraki eserleri arasında gençlik temasını işleyen *Akranlar* (*Kurbular*), *İtiraf* (*Sır Aşuu*, 1977) ve *Dağlar Arasında* (*Too Arasında*) romanındaki karakterlerden birinin hikâyesini sürdüren *Yımanbay'ın Karakteri* (*Yımanbay Peyili*, 1980) yer almaktadır.

Sıdıkbekov, yaşamının son dönemlerinde kaleme aldığı otobiyografik eserlerinde kendi hayatına ve tecrübelerine yer vermiştir. Bu kapsamda *Yol* (*Col*, 1982) ve *Dağ Geçitlerinde* (*Bel-Beleste*, 1996) adlı eserleri, yazarın yaşamına ışık tutan önemli kaynaklar arasında kabul edilmektedir.

Eser

Kökötöy adlı eser, ilk olarak 1980 yılında yayımlanmış ve daha sonra Adabiyat Yayınevi tarafından 1988'de basılan 623 sayfalık *Külkü jana Ömür* (Gülüş ve Hayat: Uzun Hikayeler ve Öyküler) adlı derleme eserde yer almıştır. Bu derleme, Kırgız halk kültürünün iki efsanevi isminin hayatına ışık tutar: nüktedan Cooşbay ve ünlü halk hatibi Kökötöy (1849–1916).

Kökötöy, Kırgız geleneğinde "çeçen" ünvanıyla onurlandırılmıştır. Bu terim; keskin zekasını, güçlü mantığını ve derin kültürel birikimini anlaşmazlıkları çözmek ve adaletsizliklere meydan okumak için kullanan "söz üstadı" veya "halk hatibi" anlamına gelen geleneksel bir sıfattır. Elinizdeki bu çalışma, söz konusu eserin sesli kitap versiyonu esas alınarak hazırlanmıştır.

Arka Plan

Kökötöy Çeçen (1849–1916), keskin zekası ve toplumsal cesaretiyle öne çıkan, Kırgız tarihinin en etkileyici hitabet ustalarından biridir. Onun bıraktığı miras, hayat hikayesini ve söz sanatındaki bilgeliğini titizlikle derleyip bir araya getiren Aktan Tınıbekov'un çalışmaları sayesinde günümüze kadar ulaşmıştır.

Naryn'da, Tınımsemit boyuna mensup yoksul bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Kökötöy, gençlik yıllarındaki ağır işçilik hayatından sıyrılarak sözlü geleneğin ve tarihin büyük bir üstadı haline gelmiştir. Müthiş hafızası ve çevresinde hayranlık uyandıran heybetli duruşuyla tanınsa da, onun asıl önemi toplumdaki çarpıklıkları cesurca eleştiren bir figür olmasından kaynaklanır.

Kökötöy, sahip olduğu eşsiz belagati; egemen sınıfların yozlaşmışlığına, zenginlerin açgözlülüğüne, din ve idari yetkililerin riyakârlığına meydan okumak için bir silah gibi kullanmıştır. Yoksulların ve kimsesizlerin onurunu her platformda savunarak Kırgız hitabet sanatının (çeçenlik) merkezine yerleşmiş; adalete olan sarsılmaz bağlılığı ve Kırgız Türkçesindeki tartışmasız ustalığıyla tarihe mal olmuştur.

KIŞILAR

Kökötöy – Yoksulluktan gelen, zekâsı ve sözleriyle mazlumları savunan usta hatip.

Taş Boluş ve *Starşına* – Yoksul aileleri zorla çalıştırıp sömüren yozlaşmış yöneticiler.

Baygazy – Zenginliğiyle övünen ancak kibri *Kökötöy* tarafından kırılan soylu.

Sahte Evliya – Halkın inancını sömüren ve *Kökötöy* tarafından maskesi düşürülen dolandırıcı.

Botokan Bay ve *Sereng Manap* – *Kökötöy*'ün zekâsı karşısında çaresiz kalan kabile liderleri.

Sultan – Açgözlülüğü yüzünden *Kökötöy* tarafından adil olmaya zorlanan baba.

Uzun – *Kökötöy*'ün yardım ettiği ve vefanın önemini sonradan anlayan kaçak.

Turdubek ve *Takırbaş Boluş* – Zalimlikleri nedeniyle *Kökötöy*'ün hedefi olan gaddar yöneticiler.

ÖZET

Bu eser, Çarlık Rusyası'nın baskıcı döneminde yaşamış, yoksul bir çobanken gösterdiği erdemlerle halkın vicdanı ve bilgeliği haline gelmiş efsanevi Kırgız figürü *Kökötöy*'ün ilham verici hayatını anlatır. *Kökötöy*'ün hikâyesi, "Kanlı Yollar" olarak bilinen ağır işçilik kamplarındaki zorlu yaşam mücadelesiyle başlar. Henüz genç bir çocukken, bu zulüm düzeninden sadece kas gücüyle değil, keskin zekâsı ve kıvrak diliyle kurtulmayı başarmıştır.

Kökötöy, hayatı boyunca gücünü kötüye kullanan herkese karşı korkusuzca dik durmuştur. Kibirli soyluları mantığıyla dize getirmiş, halkın saf inancını sömüren sahte "evliyaların" maskesini düşürmüş ve kabileler arasındaki çetin kavgalarda adaleti tesis eden bir arabulucu olmuştur. Onun karakteri; ince bir mizah, üstün bir zekâ ve mazlumlara karşı duyulan derin bir şefkatin eşsiz bir birleşimidir. Kendi kısıtlı imkânlarını yoksullar için feda etmekten çekinmemiş; zenginliğe veya soyluluğa değil, her zaman dürüstlüğü ve liyakate değer vermiştir.

Kökötöy, kabileler arasındaki çekişmelerin yerini birliğin alması gerektiğini savunmuş ve zenginlere, yoksullara karşı olan insani görevlerini her fırsatta hatırlatmıştır. Onun bir "çoban" olarak başladığı hayatını saygın bir bilge olarak tamamlaması, kişisel bütünlüğün ve karakterin her türlü makamdan üstün olduğunun bir kanıtıdır.

Hayatı, 1916 yılındaki trajik "Ürkün" (büyük göç ve katliam) sırasında, halkıyla birlikte Çin'e sığınmaya çalışırken hastalık sebebiyle son bulmuştur. Son nefesinde bile halkını artık savunamayacak olmanın üzüntüsünü taşıyan *Kökötöy*; bugün direncin, dürüstlüğün ve zorbalığa karşı yükselen halk sesinin ölümsüz bir simgesi olarak kabul edilmektedir.

OLAYLAR

Kökötöy'ün Çocukluk Yılları ve İlk Zorluklar

Yol İnşaatına Gönderilen Yoksul Çocuklar *Kökötöy*, varlıklı ve göçebe bir soylunun yanında çalışan çobanlardan biriydi. Henüz on beş yaşında olmasına rağmen, kıvrak zekâsı, hazırcıca ve özgüveniyle çevresinde tanınan bir gençti. Geç Çarlık döneminde, üç yüz haneden sorumlu olan ve Köy Reisi olarak bilinen idari yönetici, yeni bir yol yapımı için gençleri bir araya topladı. Aslında bu sistemde, zengin ailelerin çocukları bir şekilde bu yükümlülüğün kurtulurken, yoksul ailelerin çocukları bu ağır işlerde çalışmaya zorlanıyordu. *Kökötöy* de seçilenler arasındı. Yanlarında sadece ailelerinin hazırladığı kaymak, kavrulmuş buğday ve önlerindeki zorlu mesai için hazırlanan diğer mütevazı azıklar vardı.

Kökötöy'ün Cesur Cevabı ve Köy Reisi'nin İntikamı Köy Reisi, *Kökötöy*'ü bir öküzün üzerinde giderken görünce, ona öküzden inmesini ve yürümesini emretti. *Kökötöy*, Reis'e öyle keskin ve esprili bir cevap verdi ki, oradaki diğer tüm genç işçiler kahkahalara boğuldu. Halkın önünde küçük düşen Reis, bunun öcünü almaya karar verdi. Çocukları bir başka yerel lider olan *Taş Boluş*'un denetimine verdi ve üç ay boyunca çalışmalarını emretti. Ancak *Kökötöy*'ü özellikle hedef alarak, çocuğun gece gündüz demeden çalıştırılması konusunda ısrar etti. Bu ceza, *Kökötöy*'ün iradesini kırmayı amaçlıyordu; fakat aynı zamanda Çarlık yönetimi altındaki yerel makamların sergilediği adaletsizliği de açıkça gözler önüne seriyordu.

Yollardaki Zorunlu İşçilik Yol inşaatı için toplananlar arasında yaşlı adamlar, on beş-on altı yaşındaki gençler ve yetişkinler bulunuyordu. Zengin ailelerin yanında çobanlık ve hizmetkârlık yapan

Kökötöy de bu genç işçilerden biriydi. İşçiler, hiçbir makine yardımı olmaksızın, sadece kazma benzeri basit el aletleriyle, açlık ve bitkinlik içinde ağır bir bedensel iş icra ettiler. Mesailerinin büyük bir kısmı toprağı kazmak ve gelecekteki yol güzergâhındaki taşları elleriyle temizlemekten ibaretti. Çektikleri tüm bu eziyete rağmen, ailelerine dönmeden önce bu görevin sadece bir ay süreceğı vaat edilmişti. bir ay süreceğı vaat edilmişti.

"Kanlı Yol"un Kökeni Taş Boluş işçilere bir ay sonra bırakılacaklarına dair söz vermiş olsa da şartlar son derece ağırdı. Yiyecek kısıtlıydı ve işçiler, yaptıkları ağır fiziksel işe rağmen yetersiz besleniyorlardı. Birçoğu açlık, kavurucu sıcak ve hastalıklarla boğuştu; hatta bazıları proje devam ederken hayatını kaybetti. Yerel anlatılara göre, ölenler inşa ettikleri yolların hemen yanına veya altına gömüldü. Bu sebeple bazı Kırgızlar, bu yolların sıradan insanların teri, acısı ve fedakârlığıyla inşa edildiğine inanarak anayollara kan yol yani "kanlı yol" adını verdiler.

Zorluklar İçinde Kökötöy'ün Mizahı Şartların ağırlığına rağmen Kökötöy, zekâsı ve şakalarıyla işçileri eğlendirmeye devam etti. Onun bu nüktedan tavrı, bitkin düşen işçilere teselli oldu ve arkadaşları bu zor zamanlarda morallerini yükselttiği için ona minnettar kaldılar. Bir ayın sonunda işçilerin çoğunun evine dönmesine izin verildi, ancak Kökötöy'ün kalması emredildi. O, bu durumda bile neşeli tavrından ödün vermedi. Kendi talihsizliğine gülerek, Taş Boluş'un muhtemelen kendisine çok kanının ısındığını ve kızını ona eş olarak vermeyi planladığını söyleyerek şaka yaptı. Üzerindeki yırtık pırtık kıyafetlere rağmen Kökötöy, zorlukları direnç ve mizahla karşılamayı bildi.

Kökötöy'ün Taş Boluş'u Korkusuzca Eleştirmesi Kökötöy, diğer işçilerin sessiz kalması yönündeki uyarılarına kulak asmadan, Taş Boluş'un açgözlülüğünü ve gaddarlığını açıkça eleştirdi. Cezalandırılmaktan korkmaksızın, yediğı dayakların öbür dünyada vücudunu ateşe dayanıklı hale getireceğini söyleyerek alay etti. Hatta meleklerin, her bir darbeyi günahlarından bir arınma olarak çoktan kaydettiğini ekledi. Onun bu esprili ama cesur sözleri işçiler arasında yayılarak, maruz kaldıkları adaletsizliği herkesin fark etmesini sağladı. Sonunda Taş Boluş bu sert koşulları yeniden değerlendirdi ve bitkin düşen işçileri beslemek için et ve içecek getirtilmesine karar verdi.

Kökötöy'ün Özgürlük Yakarışı Taş Boluş, işçilere et ve içecek getirmesi için köye bir askerini gönderdi ve Kökötöy'ün de ona eşlik etmesini emretti. Kökötöy daha önce de bu zorunlu çalışma kampından kaçmaya yeltenmiş ancak Taş Boluş onu cezalandırmak için öküzüne el koyup satmıştı. Yol boyunca Kökötöy, yanındaki askere serbest bırakılması için diller döktü. İki aydır burada ter döktüğünü, yoksul ana babasının hayatta kalma mücadelesi verdiğini, kardeşlerinin ise zengin kapılarında hizmetçilik yaptığını anlattı. Ancak Kökötöy'ün bu samimi yakarışlarına ve içinde bulunduğu tüm zorluklara rağmen asker onu serbest bırakmayı kabul etmedi.

Kökötöy'ün Kaçışı ve Tazminatı Asker dinlenmeye çekildiğinde Kökötöy harekete geçmek için aradığı fırsatı yakaladı. Askerin atına atladığı gibi, kendi bindiğı kısırağı da yanına alarak her iki hayvanla birlikte köye doğru yola koyuldu. Giderken, altındaki aygırın Taş Boluş'un haksız yere sattığı öküzünün karşılığı olduğunu, yanındaki kısırağın ise yediğı dayakların bedeli olduğunu haykırdı. Çaresiz kalan asker, en azından bir atı bırakması için ona yalvardı. Kökötöy ise ona, kendisinin yollarda açlık ve sefalet içinde hayatta kalmayı başardığını, asker de köye kadar yürüyerek pekâlâ hayatta kalabileceğini söyleyerek karşılık verdi.

Başkaldırı ve Tecelli Eden Adalet Asker onu bırakmayı reddedince, Kökötöy adamın uyumasını bekledi. Doğru an geldiğinde hem asker atını hem de kendi bindiğı kısırağı alarak uzaklaştı. Bu hayvanlar, satılan öküzünün ve gördüğü eziyetin bir nevi tazminatıydı. Şoke olan asker arkasından bir atı bırakması için dil dökerken, Kökötöy sakince: "Ben yollarda aç biilaç çalışarak hayatta kaldıysam, sen de karnın tok bir şekilde köye sağ salım yürüyebilirsin," dedi.

Kökötöy'ün Dönüşü Kökötöy daha sonra kısırağı satıp kazandığı parayla kendine yeni kıyafetler aldı. Ardından Tong bölgesine geçerek yaklaşık bir yıl kız kardeşinin yanında kaldı. Nihayet kendi köyüne döndüğünde, Taş Boluş'un alınan iki atın öcü olarak babasının tüm sığırlarına el koyduğunu öğrendi. Bu büyük kayıpla yüzleşen Kökötöy, yılmadı ve başka bir zenginin yanında at çobanı olarak çalışmaya

başladı. Zaman geçtikçe olgunlaşan Kökötöy; yaşadığı çetin zorluklarla yoğrularak daha bağımsız, dirençli ve sarsılmaz bir karaktere sahip güçlü bir genç adama dönüştü.

Kökötöy'ün Ahlaki Otoritesi ve Baygazy ile Yaşadığı Çatışma

Mahir ve Başına Buyruk Bir Çoban: Kökötöy Kökötöy, at üstünde uyuyacak kadar usta bir süvari olarak tanınırdı. Baygazy'nin yanında çobanlık yapsa da asla boyun eğen, pısrık bir hizmetkâr olmamıştı; aksine haklarını, ücretini ve kendisine adil davranılmasını her zaman cesurca savunurdu. Hayvancılıkta üstüne yoktu; onun gözetimindeki atlar her zaman besili, güçlü ve sağlıklıydı. Kökötöy aynı zamanda keskin zekâsı ve insanları kahkahaya boğan nüktedan konuşmalarıyla nam salmıştı. Bu kıvrak zekâsı ve kendine olan sarsılmaz güveni, onu diğer çobanlardan ayırıyor, çevresindekilerin hem dikkatini hem de derin saygısını kazanmasını sağlıyordu.

Yaşlı Adama Uzanan Şefkat Eli Günlerden bir gün, kamp yerine bitkin ve aç bir ihtiyar geldi. Kamptakiler yaşlı adamı gelişigüzel sorularla sıkıştırıp kaba bir dille konuşurken, Kökötöy hemen araya girdi. Diğer çobanları sergiledikleri bu kaba tutum yüzünden azarladı; hem yaşlı adamın karnının doyumulmasını hem de yorgun atına bakılmasını emretti. Yaşlı adam, içinde bulunduğu kederli durumu paylaşılarak büyük oğlunun öldüğünü, geride bakmak zorunda olduğu küçük çocukları olduğunu ve bu yaşına rağmen zorluklar içinde çalışmak zorunda kaldığını anlattı. İhtiyarın bu hâlden derinden etkilenen Kökötöy, güttüğü atlardan birini ona hediye etti. Yaşlı adam, Kökötöy'ün bu yüce gönüllülüğü karşısında ona minnetle dualar ederek atı kabul etti.

Kayıp At ve Baygazy'nin Gazabı Bir süre sonra yaşlı adam Kökötöy'e haber göndererek, kendisine verilen atın öldüğünü bildirdi. Bunun karşılığında tazminat olarak elindeki daha genç ama cılız bir atı ve birkaç keçiyi vermeyi teklif etti. Ancak Kökötöy bu teklifi geri çevirdi; meseleyi efendisi Baygazy ile bizzat çözeceğini söyleyerek yaşlı adama endişelenmemesini tembihledi. Nihayetinde Baygazy, Kökötöy'ün atlardan birini başkasına verdiğini ve hayvanın öldüğünü öğrendi. Haberi alır almaz küplere binen Baygazy, bu durumu malına karşı yapılmış bir saldırı ve büyük bir maddi kayıp olarak görerek Kökötöy ile hesaplaşmak için öfkeyle doldu.

Baygazy Karşısında Sarsılmaz Bir Vakur Çevresindekiler Baygazy'nin bu mesele yüzünden onu öldürebileceği konusunda uyarılarda bulunsa da Kökötöy istifini bozmadı. Binlerce at güttüğünü, bir atın lafı bile olmayacağını, hatta bazen insan hayatının bile bir bedelle telafi edilebildiğini söyleyerek kendinden emin bir cevap verdi. Bir gün, kesilmek üzere ayrılmış besili bir tayı yanına alarak tek başına Baygazy'nin kampına doğru yola çıktı. İçinde en ufak bir korku taşımadan, efendisiyle doğrudan yüzleşmeye hazırды.

Baygazy ile Yüzleşme ve Ağır Suçlamalar Kökötöy, Baygazy'yi büyük bir saygıyla selamladı; ancak Baygazy öfkeden deliye dönmüş haldeydi. Kökötöy'e "kafir" diye bağırarak, bir Müslüman selamı vermeye hakkı olmadığını söyledi. Kökötöy'ün atını neden başkasına verdiğinin hesabını sordu; o atın ileride eşsiz bir yarış atı olacağını, hatta değerinin Kökötöy'ün kendi canından bile fazla olduğunu iddia etti. Değerli bir hayvanını kaybettiği için acı acı sızlanan Baygazy, hiddetle karısına seslenerek adamlarını toplamasını ve Kökötöy'ü iyice dövmelerini emretti.

Kökötöy'ün Savunması ve Baygazy'nin Yumuşaması Kökötöy istifini bozmadan, kararlı bir sesle cevap verdi: Buraya hediye olarak bir tay getirdiğini, buna rağmen haksız yere hakarete uğradığını ve Baygazy'nin bu kaba tavırlarının bir beyefendiye yakışmadığını söyledi. "Eğer hayatta kalırsam, gelecekte senin için daha nice atlar yetiştiririm," diyerek kendi değerini hatırlattı. Ayrıca atı verdiği adamın Baygazy'nin kendi akrabası olduğunu da ekledi. Baygazy'yi tek bir at için bu kadar büyük bir mesele çıkarmaması konusunda uyardı; "Bir at için bu kadar öfkeleniyorsan, iki at kaybetksen herhalde aklını kaçıırırsın," diyerek onu iğneledi. Hatta ona Kaşgar'dan asil "Argımak" atları getirme sözü verdi. Kökötöy'ü cezalandırmanın kendisine halk nezdinde utanç getireceğini ve itibarını sarsacağını fark eden Baygazy, sonunda yumuşadı. Karısına kırmızı getirmesini emretti; Kökötöy de yayladan getirdiği Baygazy'nin kendi kısıraklarının taze kimızını ikram ederek karşılık verdi.

Song-Köl'e Gitme Kararı Kökötöy, Baygazy'ye atların hangi yöne sürülmesi gerektiğini sordu ve mera hakkında talimat bekledi. Ancak Baygazy onu görmezden gelerek, doğru dürüst bir cevap vermek yerine karısına Kökötöy'ü bir an önce meraya göndermesini emretti. Saygısızlığa uğradığını hisseden Kökötöy, dışarı çıkıp çobanlara seslenerek atları Song-Köl bölgesine süreceklərini duyurdu. Kökötöy'ün bu başına buyruk kararı karşısında şaşkına dönen Baygazy, onu hemen çadıra (yurda) geri çağırdı. Kökötöy, sorusu cevapsız kaldığı için kararı kendisinin verdiğini açıkça söyledi. Ardından, "Eğer bana böyle davranılacaksa, ana babamın yanına dönerim ve artık senin çobanlığını yapmam," diyerek resti çekti.

Baygazy'nin Teslimiyeti ve Kökötöy'ün Manevi Zaferi Kökötöy'ün kararlılığını gören Baygazy, geri adım atarak ondan işine dönmesini istedi ve kaybolan at hakkında bir daha asla konuşmayacağına söz verdi. Af dileyerek Kökötöy'den bu aralarındaki kavgayı başkalarına anlatmamasını rica etti. Hatta Kökötöy için yeni bir çadır kurmayı ve tüm evlilik masraflarını karşılamayı teklif etti. Daha önce kimsenin kendisini alt edemediğini ama Kökötöy'ün "sözün gücüyle" kendisini mağlup ettiğini itiraf etti. Sonuçta Baygazy, Kökötöy'ün fikirce üstünlüğünü alçakgönüllülükle kabul ederek onunla barış yolunu seçti.

Kökötöy ve Sahte Evliya

Song-Köl Yaylası ve Erzak Yolculuğu Çobanlar, at sürülerini Cumgal bölgesinde yer alan yüksek rakımlı Song-Köl yaylasına çıkarmışlardı. Yaylada konakladıkları süre boyunca Naryn şehrinden tuz ve yiyecek ikmalı yapmaları gerekiyordu. O günlerde ahali arasında, yol üzerinde yaşayan "evliya" kılıkli bir adamdan söz ediliyordu. Rivayete göre bu adam yaraları iyileştiriyor, hatta çocuk sahibi olamayan kadınlara derman oluyordu. Çevredeki çobanlar, batıl inançların ve korkunun etkisiyle Naryn'a gidecek kişinin Kökötöy olmasına karar verdiler. Kökötöy, içinde bir kuşku olsa da dağ yollarından geçeceği bu yalnız yolculuğa koyuldu.

Dağdaki "Evliya" ile Karşılaşma Yol üzerinde Kökötöy, bir mağaradan çıkan esmer ve çıplak bir adamla karşılaştı. Kökötöy adama saygıyla selam verdi; ancak adam selamı almak yerine garip hareketlerle dans etmeye başladı. Atından inen Kökötöy, nezaketini bozmayarak şu an yanında verecek bir şeyi olmadığını, ancak Naryn dönüşünde ona mutlaka yiyecek getireceğini söyleyip müsaade istedi. Fakat adam ne konuşuyor ne de yolu açıyordu; sadece dans etmeye devam ediyordu. Bunun üzerine Kökötöy'ün sabrı taşı ve ona bir sınav kağıdı sundu: "Eğer gerçekten bir evliyaysan, şu altımdaki aygıra hemen bir tay doğurt da görelim!" diyerek adama meydan okudu.

Kavgı, İfşa ve Sahte Evliyanın Sonu Kökötöy'ün bu imkansız talebiyle ortam bir anda gerildi ve mesele sert bir kavgaya dönüştü. Adam saldırganlaşınca Kökötöy karşılık verdi ve sonunda sahtekârı alt etmeyi başardı. İkisi de kan revan içinde ve bitkin bir haldeyken, aralarında yerel yönetici Sereng Manap'ın da bulunduğu bir grup oraya ulaştı. Kökötöy, yerdeki adamın bir kutsal zat değil, halkı kandıran bir yalancı olduğunu haykırarak kimliğini açıkladı. Köşeye sıkışan sözde evliya ise, sadece Müslümanlardan yiyecek talep ettiğini öne sürerek kendini zavalıca savunmaya çalıştı.

Toplum Önünde Suçlama ve Kökötöy'ün Savunması Olay yerine toplanan kalabalığın önünde sözde evliya, Kökötöy'ü "kutsal bir zata saldırmakla" suçladı ve yerel makamlarca en ağır şekilde cezalandırılmasını talep etti. Kökötöy ise bu suçlamayı kararlılıkla reddetti. Adamın çıplak gezip hiçbir keramet gösteremediğini vurgulayarak onun bir evliya değil, düpedüz bir sahtekâr olduğunu haykırdı. Halkın batıl inançlarla kandırıldığını savunan Kökötöy'ün sözleri ortamı iyice gerdi. Toplum; adamın sözde kutsallığına duyulan körü körüne inanç ile Kökötöy'ün akılcı ve delillere dayanan "sahtekârlık" iddiası arasında zorlu bir karara zorlanıyordu.

Gizemli Mağaranın İfşası Grup, sözde evliyanın yaşadığı mağaraya ulaştığında gördükleri karşısında hayrete düştü; içerisi adeta küçük bir şatoyu andırıyordu. Mağaranın içi; dışarıdaki yoksulluğun aksine bolca yiyecek, yumuşak battaniyeler, değerli halılar ve her türlü erzakla doluydu. Burası, bir dervişin sürmesi gereken çilekeş ve mütevazı hayattan fersah fersah uzaktı. Kökötöy, sessizce etrafı gözlemledikten sonra mağaradaki eşyaları toplamaya başladı. Diğerleri şaşkınlık içinde neden adamın mallarına el koyduğunu sorduğunda Kökötöy tokat gibi bir cevap verdi: "Eğer bu adam gerçekten bir evliya olsaydı, halktan uzakta bu denli debdebe ve bolluk içinde değil, halkın arasında onlarla diz dize yaşaması gerekirdi."

"Evliya" Kimliği Üzerine Tartışma Sözde evliya öfkeyle Kökötöy'e kim olduğunu sorduğunda, Kökötöy alaycı bir tavırla: "Eğer iddia ettiğin gibi bir evliyaysan, benim kim olduğumu senin bilmen gerekir," dedi. Adam, Kökötöy'ü kutsal bir şahsiyete hakaret etmekle suçlamaya devam ederken; ahali de adamın kışın ayazında bile çıplak gezebilmesini onun kutsallığına yorarak onu savunmaya çalıştı. Ancak Kökötöy bu iddiayı da yerle bir etti: Bunun bir keramet değil, halktan topladığı bolca et ve yiyeceklerle aldığı güçten kaynaklandığını savundu. Görünüşün kutsallığa delil olamayacağını vurgulayarak, toplumun bu saf inancıyla açıkça alay etti.

Sahte Evliyanın İfşası ve Sereng Manap'ın Kararı Kökötöy, eğer bu adam gerçekten kutsal bir zatsa, bunun dış görünüşüyle değil, davranışları ve amelleriyle ispatlanması gerektiğini ilan etti. Hakikati herkesin gözü önüne serdikten sonra mağaradan ayrıldı. Köşeye sıkışan sözde evliya, dokuz aydır orada yaşadığını ve başkalarının tavsiyesiyle kendisine gelen insanlardan yiyecek ve mal topladığını itiraf etmek zorunda kaldı. Olan biteni sessizce izleyen Sereng Manap, bu dişli çoban Kökötöy'ün, bölgenin zenginlerinden Botokan Bay'ın hizmetinde olabileceğini fark etti. Bu olay, bir sahtekârlığı gün yüzüne çıkarırken Kökötöy'ün "doğru sözlü" ve "feraset sahibi" biri olarak ününü iyice pekiştirdi.

Kökötöy Hakkındaki Şikâyet ve Hesaplaşma Sereng Manap, vakit kaybetmeden Botokan Bay'ın yanına giderek Kökötöy'ün mağaradaki "evliyayı" darp ettiğine dair şikâyetle bulundu. Bu haberi duyan Botokan Bay endişeye kapıldı ve olan biteni anlatması için Kökötöy'ü huzuruna çağırdı. O sırada ahali arasında mağaradaki adamın kimliği üzerine tartışmalar alevlenmiş, gerilim tırmanmıştı. Botokan Bay, binlerce atının sorumluluğunu taşıyan Kökötöy'ün neden kendi otoritesine danışmadan, başkalarının sözüne bakarak başına buyruk hareket ettiğini sorguladı.

Botokan Bay'ın Tepkisi ve Kökötöy'ün Dönüşü Yaşananlardan dolayı bir nevi utanç duyan Botokan Bay, Kökötöy'ü önemli görevlerinden alarak onu mutfak işlerine yardım etmesi için görevlendirdi. Bay'ın karısı da Kökötöy'ü sertçe eleştirerek, "kutsal" bir adamı dövdüğü için üzerlerine bir lanet çekmiş olabileceğini söyledi ve gitmesini istedi. Kendini orada artık istenmeyen biri gibi hisseden Kökötöy, pılını pırtısını toplayıp baba ocağına döndü. Ancak Botokan Bay, içten içe Kökötöy'ün bu cesur ve nüktedan tavrından etkilenmişti; ona karşı hem öfke ve utanç hem de gizli bir hayranlık duyuyordu. Bu yüzden bir süre sonra onu tekrar yanına çağırıacaktı.

Kökötöy'ün Keskin Zekâsı ve Sereng Manap'ın Korkusu Kökötöy, Botokan Bay'a dönerek karısının kendisini "evliyayı dövdüğün için köydeki tüm kadınlar kısır kalacak" diyerek azarladığını anlattı. Bu iğneleyici ve ironik sözler ortamdaki gerilimi bir nebze de olsa absürt bir havaya soktu. Bu sırada Kökötöy'ün kendisiyle de alay edip küçük düşüreceğinden korkan Sereng Manap, onun keskin dilinden kaçmak için alelacele otağı terk etti. Daha sonra Kökötöy, Song-Köl yaylalarına döndüğünde o sahte evliyaya bir daha hiç rastlamadı; zira sahtekârlığı ortaya çıkan adam, kimselere görünmeden sırra kadem basmıştı.

Boluşluk Seçimleri ve İdari Yapı O dönemde her üç yılda bir "Boluş" (Rusça: Volost) liderlerini seçmek için sandığa gidilirdi. Boluş, Çarlık Rusya idaresi altında yaklaşık üç yüz Kırgız çadırından oluşan bir idari birimdi. Kırgızlar, Rusça bir terim olan "Volost" kelimesini kendi dillerine "Boluş" olarak uyarlamışlardı. Bu seçimler nadiren huzur içinde geçerdi; en sakin dönemlerde bile kabileler arası ciddi sürtüşmelere, hatta kimi zaman kanlı çatışmalara sahne olurdu. En kötü durumlarda ise şiddet olayları tırmanırdı. Tüm bu karmaşaya rağmen seçimler, yerel yönetimin resmi bir işleyişi olarak varlığını sürdürmeye devam ediyordu.

Seçimler ve Volost Düzeninde Aşiret Rekabeti Seçimler yaklaşırken adaylar, mensup oldukları aşiretlerin ve alt aşiretlerin onurunu ve itibarını temsil ediyordu. Her aşiretin üyeleri, kendi temsilcilerini desteklemeyi ortak bir sorumluluk olarak görüyordu. Aşiret liderleri ise çoğu zaman diğer grupları "köle aşiret" diye aşağılayarak, kendi soylu ya da aristokrat kökenleriyle övünüyor, hatta bu kökenleri kimi zaman gerçekte olmayan biçimde yüceltiyordu. Bu karşılıklı rekabet, siyasi çekişmeyi sertleştiriyor ve Çarlık Rusyası idaresi altındaki Kırgız toplulukları arasında sosyal ayrışmayı derinleştiriyordu.

Issık Göl Meclisi ve Bugu Aşiretinin Ev Sahipliği Her iki ya da üç yılda bir, Ysyk-Köl bölgesinde iki idarî alanın temsilcilerini bir araya getiren büyük bir meclis toplanırdı. Beyler, yöneticiler ve kadılar bu toplantıya katılır; tüm masraflar ise “önemli meselelerin çözümü” gerekçesiyle sıradan halk tarafından karşılanırdı. “Adil ve soylu” kişiler arasından bir başkanlık divanı (presidium) seçilerek oturum yönetilirdi. Bu kez meclise ve başkanlık divanına ev sahipliği yapma görevi Bugu aşiretine düşmüştü; çünkü ev sahipliği sorumluluğu yıllara göre farklı aşiretler arasında dönüşümlü olarak yerine getiriliyordu.

Aşiret Alayları ve Bugu’nun Aşağılanması Sarybağış aşireti Bugu aşiretiyle alay etmek istiyordu. Bugu’yu “kadın aşiret” (*katın*) diye aşağılıyor, onların presidiuma seçilemeyeceğini söylüyorlardı. Sarybağış’tan Baygazy de bu alay ve küçük düşürme hareketlerine katılıyor, Bugu aşiretinin onurunu zedeliyordu. Bugu halkı büyük bir utanç ve eziklik hissediyor, fakat Baygazy’yi susturabilecek kimse çıkmıyordu. Toplantı alanında bu durum herkesin gözü önünde devam ediyordu.

Kokotoy’un Müdahalesi ve Aşiret Onurunun Savunusu Tam bu sırada Kokotoy öne çıkarak konuştu. Kendilerini sürekli “Tanrı’nın ya da Peygamber’in seçtiği aşiret” olarak görenlere seslenerek, Tanrı’nın yalnızca onları yaratmadığını ve O’nu bu tür iddialarla sınırlandırmamaları gerektiğini söyledi. Kokotoy, cesaretle söz alarak kutsal otoritenin tek bir aşirete ait olamayacağını ifade etti ve kendi aşiretinin onurunu da bu kibir karşısında savundu. İlahi lütfun yalnızca bir gruba indirgenemeyeceğini açıkça dile getirdi.

Kokotoy ile Baygazy Arasında Yüzleşme Baygazy öfkeyle Kokotoy’a dönerek, “Hey, sen köle, sen kimsin?” dedi. Kokotoy ise Baygazy’nin onu unuttuğunu söyledi. Bir zamanlar onun çobanı olduğunu, atlarını dürüstçe güttüğünü hatırlattı. Ayrıca Baygazy’nin evlilik masraflarını ödemeyi vaat ettiğini fakat sözünü tutmadığını dile getirdi. Baygazy, kimsenin onu tanımayacağını söyleyerek yeniden “köle” diye hakaret etti. Kokotoy ise Baygazy’nin gerçekten onu unuttuğunu, oysa kendisinin ona sadakatle hizmet ettiğini ve Baygazy evde yokken onun eşiyle de zaman zaman alaylı şekilde eğlendiğini söyledi.

Çatışmanın Tırmanışı ve Kokotoy’un Yükselişi Bu sözlerden sonra Baygazy büyük bir öfkeye kapılarak Kokotoy’u öldüreceğini söyledi ve bıçağını çekti. Kokotoy da kendini savunmak için bıçağını çıkardı. Ortam son derece gerildi; insanlar araya girerek çatışmanın büyümesini engelledi. Bu olaydan sonra büyük Kırgız aşiretleri, Kokotoy’un cesareti ve söz gücünü dikkate alarak onu yeni bir lider figürü olarak tanımaya başladılar. Kokotoy, yönetici zümrelerin önemli çevresine dahil edildi; artık çobanlık yapmaması söylendi ve kendi aşireti içinde saygın bir konuma yükseldi.

Kökötöy ve Çüy Vadisi’ndeki Anma Töreni

Çüy Vadisi’nde Sooronbay İçin Düzenlenen Büyük Aş Çüy Vadisi’nde Sooronbay adında bir zat için büyük bir anma töreni (Aş) düzenlenecekti. Bu tür törenler, genellikle vefat eden kişinin anısını onurlandırmak amacıyla varlıklı aileler tarafından organize edilirdi. Bu olay da kısa sürede tüm kabilelerin bir araya geldiği devasa bir toplumsal etkinliğe dönüştü. Ancak bu ihtişamlı hazırlıkların gölgesinde huzursuzluklar baş gösteriyordu; Tokbay adında bir adam, zengin bir soylunun kendi atına el koyup törenlerde kullanmak niyetinde olduğundan yakınıyordu. Bu durum, sıradan çobanlar ile şöleni düzenleyen seçkin aileler arasındaki derin uçurumu ve gerilimi açıkça yansıtıyordu.

Oyun Hazırlıkları ve Zenginlik Gösterisi Kabileler vadiye ulaştıkça; at yarışları, güreşler ve diğer geleneksel müsabakalar için hummalı bir hazırlık başladı. Kabile liderleri, bu işin bir onur ve hay-siyet meselesi olduğunu vurgulayarak katılımcılara en görkemli kıyafetlerini giymelerini ve en asil atlarını getirmelerini emretti. Bu anma töreni, kısa sürede ailelerin hayvanları, takıları ve yarışlardaki başarılarıyla birbirlerine üstünlük tasladıkları bir statü yarışına dönüştü. Yapılan her hazırlık, sosyal hiyerarşiyi ve toplum önündeki itibarın ne kadar hayati olduğunu bir kez daha pekiştiriyordu.

Kökötöy’ün Gösteriş ve Rekabete Yönelik Eleştirileri Kökötöy, zenginlerin bu gövde gösterisine sessiz kalmadı. Onlara, geçmiş törenlerde halkın elindeki en iyi atları nasıl zorla topladıklarını ve o atlar yarış kazandığında bile ödüllere nasıl el koyduklarını sert bir dille hatırlattı. Çüy Vadisi’ndeki bu yolculuğun riskli olduğu konusunda onları uyardı; vadi ikliminin yayladan farklı olduğunu, dağlık bölgelerin atlarının buraya uyum sağlayamayacağını belirtti. Ayrıca atların çalınabileceği ve soyluların bile bu

hırsızlıkların önüne geçemeyeceği konusunda ikazda bulundu. Yerel bir zengin olan Batırkan'a, kuzeydeki Issık-Köl bölgesinden kalkıp Çüy'e gitmesinin akıl kârı olmadığını açıkça söyledi.

Savaşçılarla Münakaşa ve Soyluların Eleştirisi Batırkan'ın savaşçılarından biri Kökötöy'e itiraz ederek, onun her şeyi önceden kestiremeyeceğini ve bu şölene katılmanın boyunlarının borcu olduğunu savundu. Kökötöy ise ona, at hırsızlığına uğrayacaklarını ve Çüy'ün soylularının bile günün sonunda "Keşke gelmeseydik" diyeceklerini söyleyerek karşılık verdi. Eleştirilerini daha da ileri götüren Kökötöy, soyluların bu tür şatafatlı törenlerin masraflarını çoğu zaman yoksul halkın sırtına yüklediğini dile getirdi. Kökötöy'e göre bu kutlamalar sadece birer gelenek değil; sıradan insanları iliklerine kadar sömüren bir sistemin tezahürüydü.

Kökötöy ve Uzun

Kökötöy'ün Uzun'la Karşılaşması Kökötöy bir gün, aç ve perişan hâlde olan Uzun adında bir adama rastladı. Ona kırmızı ikram ederek gönül alıcı davrandı. Adam teşekkür ettikten sonra derdini anlattı: Kazara iki kişiyi öldürdüğünü, bu yüzden kendi boyundan kaçmak zorunda kaldığını söyledi. Ardından Kökötöy'den atını istedi. Kökötöy, onun sözlerine inandı ve içinde bulunduğu zor durumdan etkilendi. Hiç tereddüt etmeden atını ona verdi ve yoluna devam etmesi için izin verdi.

Hırsız Şüphesi ve Kökötöy'ün Müdahalesi Köyüne döndükten bir süre sonra Kökötöy, iki atlı ve yaya bir adamdan oluşan bir grupta karşılaştı. İçine doğan bir hisle bunların hırsız olabileceğini düşündü. Yaya adam bunu doğruladı ve atlıların gerçekten hırsız olduğunu, kendisinin de onlara katılmak üzereyken tereddüt ettiğini itiraf etti. Kökötöy adama bu karanlık yoldan uzak durmasını şiddetle tavsiye etti ve hırsızlığa bulaşmaması için uyardı. Daha sonra köyün zenginlerinden birine rastlayıp, bu zor durumdaki adama yardım etmesini rica ederek adalet ve sosyal sorumluluk duygusunu bir kez daha gösterdi.

Uzun'un Dönüşü ve İtibarının Yenilenmesi Aradan zaman geçti. Kökötöy bir gün buğday almak için pazara gitmiş, bir yurttan misafir olmuştu. Orada, vaktiyle iki kişiyi öldürüp kaçmak zorunda kalan Uzun'un köye döndüğünü duydu. Uzun, geleneksel kan bedeli olan "kun"u ödeyerek suçunun bedelini ödemiş ve toplumdaki itibarını geri kazanmıştı. Bu borcunu yerine getirdikten sonra kabilesi tarafından affedilmiş, eski sosyal statüsüne ve saygınlığına yeniden kavuşmuştu.

Kökötöy'ün Zengin Uzun'un Evine Ziyareti Bir zaman sonra Kökötöy, eskiden aç ve muhtaçken kendisine at ve kırmızı verdiği Uzun'un köyüne gitti. Artık Uzun oldukça zengin olmuş, içi halılar ve ipek yorganlarla döşenmiş gösterişli bir yurttan yaşıyordu. Kökötöy yurta girdiğinde ev sahibi onu tanıyamadı ve gereken ilgiyi göstermedi. Buna öfkelenen Kökötöy, ona kim olduğunu hatırlattı: "Vaktiyle seni en zor gününde atımla ve dostluğumla kurtaran adam benim. Aramızdaki bu bağı unuttuğunu mu sanıyorsun?" dedi.

Tanışma, Misafirperverlik ve Ahlaki Ders Kökötöy'ün sözleri üzerine Uzun hemen ayağa kalktı, onu tanıdı ve kucakladı. Davranışından dolayı özür diledi. Geçmişteki cinayet yüzünden kabilesinin yıllarca Kırgız diyarını dolaşmak zorunda kaldığını, şimdi ise boyunu toparlamak için çabaladığını anlattı. Kökötöy'ü onurlandırmak için onu ağırladı, hediyeler verdi ve bir kısrağı armağan etti. Kökötöy ise ona şu önemli nasihatte bulundu: "Geçmişini ve sana zor gününde el uzatanları asla unutma. Zira bir insanın asıl değeri, servetiyle değil, vefa ve minnet duygusuyla ölçülür." Bu olay, Kökötöy'ün sadakat, hafıza ve ahlaki sorumluluk üzerine verdiği en güçlü derslerden biri olarak hafızalarda yer etti.

Kökötöy ve Zorlu Dönüş

Sultan'ın Karşılama Törenini Reddetmesi Sultan adında bir adam, kızını evlendirmek üzereydi. Damat tarafının dönürleri çıkıp gelmişti ancak Sultan onları usulüne uygun bir şekilde karşılamaya yanaşmadı. Geleneklere göre dönürlerin karşılanması özel bir törenle icra edilir, görüşme doğrudan yapılmazdı; bu yüzden damat ve ailesi uzakta bir yerde bekletiliyordu. Sultan, gelenleri buyur etmeleri için kadınlardan hiçbirini göndermeyi kabul etmedi. Damat tarafının bir babası olmadığı için Sultan'ın arzu-

ladığı o şatafatlı düğünü yapacak gücü yoktu ve bu durum Sultan'ı içten içe öfkeliyordu. Nihayetinde Sultan, kızını bu aileye vermeyeceğini ilan ederek dünürleri geri çevirdi.

Kökötöy'ün Düğün Kavgasına Müdahalesi Sultan'ın dünürleri kapıdan çevirdiği haberi, küçük bir çocukla Kökötöy'e ulaştırıldı. Kökötöy, çocukla birlikte atına atlayıp damadın ormanlık alanda çaresizce beklediği yere gitti. Damadı selamladı, annesine hürmetle hitap ederek iyi dileklerini sundu. Ardından Sultan'ın yanına giderek, kızının artık yaşının geçmeye başladığını ve bir an önce yuva kurması gerektiğini iğneleyici bir dille hatırlattı. Sultan bu sözlerle çok hiddetlenince de Kökötöy istifini bozmadı; aksine Sultan'a, kızına bir talip çıktığı için şükretmesi gerektiğini söyledi. Sonra da damat tarafının getirdiği yemekleri ve tatlıları köy halkına ikram ederek töreni fiilen başlatmış oldu.

Sultan'ın Utancı ve Dayatılan Ağır Başlık Bedeli Köylülerin önünde küçük düşen ve utanca boğulan Sultan, mecburen bir koyun kestirip dünürleri resmen ağırlamak zorunda kaldı. Ancak açgözlülüğünden vazgeçmemiştir; başlık bedeli olarak koyun veya keçi gibi küçükbaş hayvanları kabul etmeyeceğini belirterek; at, deve ve inek gibi beş adet büyükbaş hayvan talep etti. Damat Mamanazar, bu ağır talep karşısında Kökötöy'e dert yandı. Kökötöy, bu evlilik sözünün damat tarafının varlıklı olduğu eski günlerde verildiğini, ancak şartların artık değiştiğini biliyordu. Sultan ise hem damadın kabilesine hem de Kökötöy'e hakaretler savurmaya devam ediyordu. Aradan günler geçmesine rağmen Kökötöy, Sultan'ın düğün işlemlerini hâlâ tamamlamadığını ve zorluk çıkarmaya devam ettiğini öğrendi.

Kökötöy'ün Kesin Çözümü ve Sultan'ın Teslimiyeti Sultan ile akraba olan Kökötöy, artık sabrını taşıyordu. Onu açıkça eleştirerek, "Sen soylu bir bey değil, sadece basit bir ayakkabıcısın; bu kadar kibirlenmeye hakkın yok!" diye haykırdı. Sultan'ı açgözlülükle suçladı ve kızını yaşlı bir adamın üçüncü eşi yaparak onu rezil etmek isteyip istemediğini sordu. Meseleyi bitirmek için Kökötöy, beş atını kendi malından vererek başlık bedelini ödedi ve böylece Sultan'ı halkın önünde utandırdı. Hatta Sultan'ın kızını, evlilik usulüne uygun olarak düzenlenmek üzere kendi evine götürdü. Bu durum karşısında köşeye sıkışan Sultan, akrabalarına "Kökötöy beni daha fazla küçük düşürmesin!" diyerek yakardı ve nihayetinde töreye uygun şekilde düğünün yapılmasını kabul etti.

Cenazede Kabile Birliği Çağrısı Bir gün saygın bir zat, kayınpederinin cenazesine eşlik etmesi için Kökötöy'den ricada bulundu. Cenaze meclisinde toplanan kalabalığa hitap eden Kökötöy, kabileler arasındaki birliğin hayati önemini vurguladı. Bugu kabilesinin sık sık saldırılara uğradığını hatırlatarak, tüm kabilelerin Allah katında eşit yaratıldığını ve aralarında hiçbir üstünlük farkı olmadığını söyledi. İnsanları dar görüşlü kabilecilikten sıyrılmaya, ortak bir millî kimlik altında kenetlenmeye ve güçlerini birleştirmeye çağırdı. Ona göre gerçek güç, adalet ve kolektif dayanışmaydı.

Turdubek'in Cenazesinde Takyrbash Boluş ile Yüzleşme Tınımsayit kabilesinden Takyrbash Boluş, zalimliğiyle tanınan ancak Kökötöy'ün keskin dilinden ve adalet eleştirilerinden çekinen bir yöneticiydi. Turdubek adında bir adam vefat ettiğinde, Kökötöy cenazede onun cimriliğini ve baskıcı yönetimini açıkça alaya aldı. Orada bulunan Takyrbash Boluş bunu görünce rahatsız oldu. Kökötöy, matem tutanlara aşırı ağlamayı bırakmalarını, yasın da bir ölçüsü olması gerektiğini söyledi. Bu sözler Takyrbash'ı çileden çıkardı; zira Kökötöy'ün bu tavrını cenaze törenine ve geleneklere saygısızlık olarak yorumladı.

Son Yolculuk, Hastalık ve Veda Zamanla kabilesi yeni bir yere göç ederken Kökötöy ağır bir hastalığa yakalandı. Göç kafilesinde yanında biri ona refakat ediyordu. O sırada Çarlık Rusyası'nın askerleri yerleşim yerlerine saldırıyor, sıradan insanları katlediyor ve bölgede büyük bir acı dalgası esiyordu. Kökötöy, halkın en zor anında onlara yardım edecek gücü bulamadığı, hasta ve bitkin düştüğü için derin bir pişmanlık duyuyordu. İki gün süren ızdıraplı bir hastalığın ardından Kökötöy hayata gözlerini yumdu. Geride, etkili olaylarla dolu, örnek alınası ve unutulmaz bir hayatın mirasını bırakarak tarihe karıştı.

KARAKTER ANALIZİ

Kökötöy

Kökötöy, Kırgız kültüründe "Çeçen" olarak bilinen söz ustalarının en seçkin temsilcilerinden biridir. Onun gücü ne servetinden ne de soylu bir soydan geliyordu; sahip olduğu asıl kudret, sözlerinin keskinliği ve etkileyiciliği idi. Çarlık döneminin yoksulluk ve adaletsizlikle örülü şartları içinde yetişen Kökötöy, sesi duyulmayanların sesi hâline gelmiş; sıradan bir çobanın hayat mücadelesini ahlaki bir direniş mirasına dönüştürmüştür. O, yalnızca tarihî bir şahsiyet değil, aynı zamanda düşünce özgürlüğünün ve vicdanın sembolüdür. Hikâyesi boyunca, güçlü hafızasını ve etkileyici hitabetini kullanarak toplumsal hiyerarşilere meydan okur, Kırgız halkının onurunu ve insanlık değerlerini savunur.

Belâgatli Kökötöy'ü diğerlerinden ayıran en önemli özelliklerden biri, eşsiz konuşma yeteneğidir. Ona halk arasında "altın kulaklı" denmesinin nedeni, duyduğu şeyleri unutmayacak kadar güçlü bir hafızaya sahip olmasıdır. Sözlü tarihleri, boy geleneklerini, hukuk kurallarını ve toplumsal incelikleri bir kez duyması yeterli olurdu. Bu birikim sayesinde halk meclislerinde, tartışmalarda ve zor müzakerelerde büyük bir ustalıkla söz alırdı. Onun dili bir yandan şeker kadar tatlı, diğer yandan çelik kadar sağlamdı. Gerektiğinde bir kavgayı yatıştırabilir, gerektiğinde ise bir yalanı herkesin gözü önünde ortaya çıkarabilirdi. Kökötöy için hitabet yalnızca bir yetenek değil, yoksulların ve güçsüzlerin hakkını savunmak için kullanılan kutsal bir adalet aracıdır.

Korkusuz Kökötöy'ün karakterini belirleyen en güçlü özelliklerden biri de korkusuzluğudur. Göçebe beylerin zenginliğinden ya da Çarlık yöneticilerinin sert otoritesinden çekinmezdi. Karşısındaki kişi ister güçlü bir bey olsun ister sıradan bir çoban, herkesten aynı adaleti ve dürüstlüğü beklerdi. Bu cesaretini en açık şekilde Baygazy ile yaşadığı çatışmada görmek mümkündür. Ölüm tehdidiyle karşı karşıya kaldığında bile geri adım atmamış, kararlılığını korumuştur. "Kanlı Yol" olarak bilinen zorunlu çalışma düzeninde de sessiz kalmayı reddetmiş, baskılara rağmen doğruları söylemekten vazgeçmemiştir. Onun cesareti fiziksel güçten değil, düşünce bağımsızlığından ve vicdanından kaynaklanır. Bu yönüyle Kökötöy, dürüst bir insanın korkutularak susturulamayacağını kanıtlar.

Merhametli Kökötöy'ün keskin dili ve güçlü duruşunun ardında derin bir merhamet duygusu vardır. Özellikle yoksulların, çaresizlerin ve toplumun dışına itilmiş insanların sıkıntılarına karşı son derece duyarlıdır. Kendi emeğiyle kazandığı malını, zamanını ve rahatını başkalarının iyiliği için feda etmekten çekinmez. Açlık ve yorgunluk içindeki yaşlı bir adama atını vermesi ya da bir genç kızın geleceğini korumak için evlilik anlaşmazlığına müdahale etmesi bunun en açık örnekleridir. Kökötöy, halkının çektiği sıkıntıları kendi sıkıntısı gibi hisseder. Bu nedenle kabileler arasında birlik ve dayanışmayı savunur; bireysel çıkarların değil, ortak iyiliğin peşinden gider. Onun gözünde gerçek büyüklük, güçsüzlere yardım edebilme erdeminde saklıdır.

Nüktedan Kökötöy'ün en unutulmaz özelliklerinden biri de keskin zekâsıyla birleşen güçlü mizah anlayışıdır. O, nüktelerini yalnızca insanları güldürmek için değil, haksızlıkları görünür kılmak ve kibirli insanları yerlerine oturtmak için kullanır. Mizahı, toplumsal eleştirinin etkili bir aracı hâline getirir. Gençlik yıllarında açlık ve yoksulluk içinde çalışırken bile şakaları sayesinde arkadaşlarının moralini yüksek tutmayı başarmıştır. Onun alaycı sözleri ve zekice benzetmeleri öylesine ünlüdür ki, birçok yönetici ve bey onun diline düşmekten çekinmiştir. Kökötöy, mizah aracılığıyla zalimliğin ve baskının ne kadar anlamsız olduğunu gösterir; güçlüleri gülünç duruma düşürürken, ezilen insanlara cesaret ve umut aşılar. Bu nedenle onun nüktedanlılığı yalnızca bir kişilik özelliği değil, aynı zamanda bir direniş biçimidir.

Baygazy

Baygazy'nin karakteri, dünyevi hırsların ve maddiyat tutkusunun bir yansımasıdır. Öyle ki, bir yarış atına insan hayatından daha fazla değer verir; Kökötöy'ün yaptığı bir iyiliği "kâfirlik" olarak nitelendirerek kadar körleşmiştir. Issık-Köl kurultayında, kendi hakimiyetini pekiştirmek için Bugu boyunu "köleler" diyerek aşağılaması, içindeki derin kabilecilik duygusunu ele verir. Ancak bu sert ve saldırgan tavrının ardında, aslında toplum önünde küçük düşmekten ölesiye korkan kırılğan bir yapı vardır. Kökötöy'ün sarsılmaz mantığı onun bu dar görüşlülüğünü ifşa ettiğinde, Baygazy'nin saldırganlığı bir anda

teslimiyete dönüşür. Sosyal itibarını kaybetme korkusuyla Kökötöy'den af diler ve onun evlilik masraflarını üstlenmeyi teklif eder. Sonunda, Kökötöy'ün zekâsının ve ahlaki üstünlüğünün, kendi soyluluk unvanından çok daha kudretli olduğunu kabul etmek zorunda kalır.

Mal Canlısı Baygazy'nin değerler sistemi tamamen mülkiyet üzerine kuruludur. Bu saplantılı tutumu, Kökötöy'ün açlık çeken yaşlı bir adama atını hediye etmesine verdiği orantısız tepkide açıkça görülür. İhtiyarın hayatta kalmasındansa, hayvanın bir "yarış atı" olma potansiyelini üstün tutar. Atın, Kökötöy'ün canından bile kıymetli olduğunu iddia ederek insani değerleri hiçe sayan bir bakış açısı sergiler. Onun dünyasında sosyal statü, yalnızca sürüsünün büyüklüğüyle ölçülür. Herhangi bir mal kaybını şahsına yapılmış bir hakaret olarak görür; bu durum, servetin ahlaki sorumluluğun yerini tamamen aldığı yozlaşmış bir zihniyeti temsil eder.

Kibirli Baygazy, gücünü korumak için sosyal hiyerarşiye ve kabile üstünlüğüne bel bağlar. Muhallif sesleri bastırmak için aşağılayıcı bir dil kullanır; otoritesini sarsmamak adına Kökötöy'ü sık sık "köle" veya "kâfir" gibi sıfatlarla yaftalar. Issık-Köl kurultayında Bugu boyuyla alay etmesi, dünya görüşünü şekillendiren köklü kabileciliğin bir sonucudur. Nüfuzunu topluma önderlik etmek için kullanmak yerine, sosyal açıdan kendinden aşağı gördüğü kişileri ezmek için bir silah olarak kullanır. Kendi soyunu kültürel bir kimlikten ziyade mazlumlara baskı altında tutmanın bir bahanesi olarak görür ve bu saldırgan tutumuyla toplumsal bölünmeleri körükler.

İtibarına Esir Dışarıdan bakıldığında sergilediği tüm o saldırgan tavırlara rağmen, Baygazy aslında toplum içindeki itibarına aşırı derecede düşkündür. Kökötöy karşısındaki nihai teslimiyeti, fiziksel bir zorlamadan değil, ahlaki ve zihinsel bir mağlubiyetten kaynaklanır. Kökötöy, bir iyiliği cezalandırmanın Baygazy'nin halk nezdindeki şerefine lekeleyeceğini hatırlattığında, soylu adamın inadı kırılır. Kökötöy'ün dürüstlüğü'nün kendi ahlaki zeminini kaydırdığını fark eder ve pragmatik bir barış yoluna sapar. Kökötöy'ün düşün masraflarını karşılama ve ondan özür dileme çabası, aslında gücünün ne kadar eğreti olduğunu kanıtlar; Baygazy'nin tüm iktidarı, toplum önünde korumaya çalıştığı o "onurlu adam" maskesine bağlıdır.

Sultan

Sultan, göçebe seçkinler sınıfı arasında yaygın olan açgözlülüğü ve sınıf önyargısını temsil eder. Kibri, damat tarafının servetini kaybettiğini öğrendiği an gün yüzüne çıkar; geleneksel hoş geldin törenini bile dünürlerinden esirgeyecek kadar katılaşır. Sultan'ın maddiyatçılığı, başlık parası olarak damadın sunduğu mütevazı imkânları reddedip bunun yerine çok değerli hayvanlar talep etmesiyle iyice belirginleşir. Ancak onun bu gururu aslında kof ve kırılıgandır. Kökötöy, Sultan'ın riyakârlığını herkesin önünde ifşa edip borcu bizzat ödediğinde, Sultan utanç altında ezilir. Sonunda, toplumsal itibarını korumak adına açgözlülüğünden geri adım atarak evliliğe razı olmak zorunda kalır.

Önyargılı Sultan, yoksullaşmış insanlara karşı derin bir sınıf önyargısı ve küçümseme besler. Kızının düşün töreni için dünürleri geldiğinde, damadın babasız olması ve yeterli servete sahip olmaması nedeniyle onları usulünce karşılamayı reddeder. Evliliği kutsal bir bağ veya geleneksel bir birleşme olarak değil, kendi sosyal statüsünün bir vitrini olarak görür. Damadın soyuna hakaret edip misafirleri kapıda bekleterek, maddi başarıyı insan onurunun üstünde tuttuğunu gösterir. Sırf damadın ekonomik durumundaki bozulma nedeniyle köklü bir anlaşmayı bozmaya kalkışması, onun seçkinci ve dışlayıcı dünya görüşünün en net kanıtıdır.

Tamahkâr (Açgözlü) Sultan'ın açgözlülüğü, başlık parası konusundaki katı ve mantıksız taleplerinde kendini gösterir. Damat tarafının mali sıkıntı içinde olduğunu bildiği halde, koyun veya keçi gibi küçükbaş hayvanları kabul etmez; ısrarla at, deve ve sığır gibi yüksek değerli hayvanlar talep eder. Evliliği, kişisel kazancını en üst düzeye çıkaracak bir ticaret kapısı olarak kullanmaya çalışır ve karşı tarafın çaresizliğine en ufak bir empati duymaz. Bu maddiyatçı tavrı, kendi öz kızına bile en yüksek bedele satılacak bir meta gibi baktığını ortaya koyar. Anlaşmazlık boyunca tek motivasyonu, toplumsal huzuru bozmak pahasına servet edinmektir.

Kof Gururlu Sultan, soylu bir yönetici edasıyla hareket etse de aslında karakteri tutarsız ve kırılan bir gurura dayanır. Kökötöy, onu herkesin içinde "basit bir kunduracı" olarak nitelendirip büyük bir bey gibi davranmasını alaya alarak bu riyakârlığı ifşa eder. Bu ağır hakaret, Sultan'ın otoritesinin sadece kendinden daha zayıf olanlara dış geçirebildiği sahte bir maske olduğunu gösterir. Kökötöy, başlık parasını kendi cebinden ödeyerek onu utandırdığında, Sultan'ın tüm o sahte görkemli duruşu yerle bir olur. Sonunda Kökötöy'ün şartlarını kabul etmesi, inandığı ilkelerden değil; toplumun alay konusu olmaktan ve itibarını tamamen kaybetmekten korktuğu içindir.

TEMALAR

Politika

Güç: Hitabetin Kudreti / Zihinsel Direnişin Gücü

Kökötöy novellasında güç; fiziksel kuvvetten ziyade, etkili hitabet ve zihinsel direnç üzerinden şekillenir. Geleneksel Kırgız toplumunda "çeçen" (usta hatip), yalnızca eğlendirici bir figür değil; aynı zamanda yöneticileri denetleyen, adaletsizliği eleştiren ve töreyi hatırlatan ahlaki bir otoritedir. Kökötöy, bu kadim geleneğin en görkemli temsilcisidir. Manaplar gibi elit kesimler zenginlik ve askeri güce sahip olsa da; Kökötöy, elinden alınması imkânsız olan "söz" ve "bilgi" yoluyla bu gücü sorgular.

Kökötöy'ün kudreti, "altın kulak" olarak adlandırılan olağanüstü dinleme ve öğrenme yeteneğinden gelir. Tarih, hukuk ve soy bilgilerini sadece dinleyerek belleğine kazır. Bu bilgi maddi bir varlık olmadığı için hiçbir güç ondan bu üstünlüğü gasp edemez; bu da ona kalıcı bir entelektüel egemenlik sağlar. Geleneksel hukuku ve kültürü yöneticiler kadar iyi bildiği için, onların haksız davranışlarını yine kendi değer sistemleri üzerinden eleştirerek onları savunmasız bırakır. Şiddet yerine akıl yürütmeyi, ahlaki eleştiriyi ve toplumsal ifşayı bir silah olarak kullanır.

Mizah ve alay da onun direnişinin ayrılmaz bir parçasıdır. Kökötöy, korkuyu etkisiz hale getiren bir araç olarak espriyi kullanır. Çekilen acıyı mizaha dönüştürerek veya sahte otoriteleri alaya alarak yöneticilerin halk üzerindeki psikolojik baskısını kırar. Böylece gülme eylemi, bir tür ruhsal korunma ve sarsılmaz bir direnç biçimine dönüşür. Novella, zihinsel bağımsızlığın ve dayatılan düşüncüyü reddetmenin, gerçek özgürlüğün temel taşı olduğunu vurgular.

Örnek Sahne: Kökötöy, Baygazy'nin obasına vardığında; Baygazy onu aşağılamak, tehdit etmek ve toplumsal üstünlüğünü hissettirmek ister. Ona hakaretler yağdırarak, ölen bir atın değerinin Kökötöy'ün canından daha kıymetli olduğunu savunur. Ancak Kökötöy, bu saldırganlık karşısında vakur duruşunu bozmaz; şiddete başvurmak yerine mantığın dilini konuşur. Oraya bir misafir olarak geldiğini ve konukseverlik kurallarının çiğnendiğini hatırlatarak Baygazy'yi kendi töresiyle köşeye sıkıştırır. Ayrıca, kendisine verilecek bir zararın Baygazy'nin halk nezdindeki itibarını yerle bir edeceğini belirtir. Sözün gücü karşısında daha fazla direnemeyen Baygazy, sonunda yumuşar ve barış elini uzatmak zorunda kalır.

Toplum

Sınıflar: Sosyal Eşitsizlik / Sınıf Çatışması

Kökötöy novellası, yoksul halk ile varlıklı göçebe elitler (manaplar) arasındaki derin uçurumu çarpıcı bir biçimde gözler önüne serer. Buradaki eşitsizlik sadece bireysel kader farkı değildir; Çarlık Rusyası'nın idari baskısı ile geleneksel göçebe hiyerarşisinin iç içe geçtiği sistematik bir sömürü düzeninin ürünüdür. Yoksullar, kolaylıkla gözden çıkarılabilecek bir iş gücü olarak görülürken; zenginler, nüfuzları ve sosyal bağlantıları sayesinde servetlerini ve ayrıcalıklarını korumaya devam ederler.

Bu adaletsizliğin en acımasız örneği, "Kanlı Yol" bölümlerinde karşımıza çıkar. On beş yaşındaki Kökötöy'ün de aralarında bulunduğu yoksul çocuklar, yerel yöneticilerin emriyle yol yapımında zorla çalıştırılır. Açlık, yorgunluk ve hastalık pençesinde geçen bu ağır çalışma koşulları, çoğu zaman hazin ölümlerle sonuçlanır. Buna karşın varlıklı aileler, rüşvet veya nüfuzlarını kullanarak çocuklarını bu eziyetten kolayca kurtarırlar. Halkın bu yolları "kanlı yol" olarak adlandırması, bu rotaların yoksulların teri ve canı pahasına inşa edilmiş olmasındandır.

Baygazy ve Sultan gibi karakterler, yoksulları birer insandan ziyade kendi emellerine hizmet eden birer araç olarak görürler. Baygazy'nin, açlıktan ölmek üzere olan bir ihtiyarın hayatı yerine kaybolan bir at için daha büyük bir öfke duyması, bu çarpık değer anlayışının kanıtıdır. Sultan ise evlilik bağına bile ekonomik bir pazarlığa indirger; yoksullaşmış bir aileyle akrabalık kurmayı kendi şanına yediremez.

Bu karanlık düzen içinde Kökötöy, kimsesizlerin ve yoksulların gür sesi olur. Kendisine yakıştırılan "köle" kimliğini elinin tersiyle iter, ezilenlerin onurunu savunur ve sözün gücüyle adaletsizliğe meydan okur. Onun direnişi, yoksulların sadece birer mağdur olmadığını; aksine güçlü bir ahlaki bilince ve sarsıcı bir düşünsel direniş kapasitesine sahip olduklarını tüm dünyaya kanıtlar.

Örnek Sahne: Yol yapımından sorumlu Köy Reisi, genç Kökötöy'e öküzün üzerinden inip yaya yürümesini emreder. Bu emir, sadece bir çalışma kuralı değil; aynı zamanda otoritesini kanıtlama amacı taşıyan aşağılayıcı bir güç göstergisidir. Ancak Kökötöy, sessizce boyun eğmek yerine ince bir espriyle karşılık verir. Onun bu nüktedan sözleri, ağır şartlar altında ezilen işçiler arasında bir anlık da olsa bir kahkaha tufanı koparır ve bir dayanışma ruhu yaratır. Fakat bu neşe kısa sürer; otoritesinin sarsıldığını gören Reis, öfkesini cezaya dönüştürür. Diğer işçiler bir ay sonra evlerine dönerken, Kökötöy üç ay daha ağır işlerde çalışmaya mahkûm edilir. Bu sahne, adaletsiz bir düzende en küçük bir itirazın bile nasıl ağır bedellerle karşılaştığını gösterirken; aynı zamanda mizahın baskıcı bir otorite karşısındaki sarsıcı gücünü de ortaya koyar.

Kabilecilik ve Milli Birlik Arasındaki Çatışma

Kökötöy novellasında kabilecilik; hem bir toplumsal aidiyet kaynağı hem de Kırgız toplumunu içten içe parçalayan bir güç olarak betimlenir. Geç Çarlık döneminde kabile ve boy bağları, insanların statü algısını, aidiyet duygusunu ve sosyal sorumluluklarını şekillendiren temel unsurdur. Ancak bu kimlikler, güçlerini korumak ve otoritelerini pekiştirmek isteyen manaplar ile yerel liderler tarafından sık sık manipüle ediliyor, bu da toplumun sinesindeki bölünmeleri daha da derinleştiriyordu.

Bu parçalanma, özellikle "boluşluk" (volost) seçimlerinde tüm çıplaklığıyla gün yüzüne çıkıyordu. Rakip kabile liderleri; rüşvet, toplumsal aşağılama ve siyasi manevralar yoluyla idari makamları ele geçirmeye çalışırken, bu amansız rekabet kimi zaman kanlı çatışmalara kadar varıyordu. Neticede, kabile çıkarları çoğu zaman ortak iyiliğin önüne geçiyor, bu da Kırgız halkının toplumsal dokusunu ve dayanışma gücünü zayıflatıyordu.

Kökötöy, bu karmaşanın ortasında vahdetin ve ortak sorumluluk bilincinin sarsılmaz bir savunucusu olarak yükselir. Bir kabilenin diğerinden fitri olarak üstün olduğu inancına meydan okur ve soy kütüğü üzerinden ilahi bir ayrıcalık iddia edenleri sertçe eleştirir. Kökötöy'e göre bir bireyin değeri, mensup olduğu boyla değil, karakteri ve amelleriyle ölçülür. O, iç çekişmelerin Kırgız halkını sömürgeci Çarlık idaresinin baskıları karşısında daha savunmasız ve zayıf bıraktığını ısrarla savunur.

Onun birlik çağrısı, temel bir eşitlik anlayışına dayanır. Kökötöy, kabile reislerine her fırsatta ortak bir kökten geldiklerini ve kolektif esenliğin yerel çekişmelerden çok daha hayati olduğunu hatırlatır. Bu mesaj, 1916 İsyanı (Ürkün) sırasında trajik bir önem kazanır. Katliamlar ve Çin'e doğru süren o dehşetli zorunlu göç karşısında, eski kabile kavgaları ortak bir trajedi içinde anlamını yitirir. Novella, Kökötöy'ün sözleri ve eylemleri aracılığıyla dayanışmanın, karşılıklı korunmanın ve adaletin önemini vurgular. Nihayetinde, milli birliği Kırgız halkının bekası ve onuru için vazgeçilmez bir zorunluluk olarak sunar.

Örnek Sahne: Issık-Köl bölgesindeki büyük bir kurultayda Baygazy ve Sarıbaşı boyunun ileri gelenleri, Bugu kabilesini yönetimden dışlamak amacıyla onları toplum önünde alaya alırlar. Birçok kişinin sessiz kaldığı o gergin anda Kökötöy ayağa kalkar. Hiçbir kabilenin Tanrı tarafından diğerlerine üstün kılınmadığını savunarak asalet iddiasını reddeder. Hakaretlere hakaretle karşılık vermek yerine; mantık ve belâgatle halkının onurunu müdafaa eder. Onun bu cesareti ve bilgeliği, meclistekilerin takdirini kazanırken onu toplumun en gür ve etkili seslerinden biri haline getirir.

Etik Değerler:

İnsan Onuru / Karakter Metaneti

Kökötöy novellasında öz saygı ve ahlaki erdemler; maddi zenginliğe, toplumsal hiyerarşiye veya ailevi mirasa bağlı olmayan, insanın kendi özünde taşıdığı değerler olarak betimlenir. Eser, bir bireyin asıl

kıymetinin sahip olduğu mülklerde değil, sergilediği tavır ve eylemlerde saklı olduğunu savunur. Yoksul bir çevrede yetişmesine ve ömrünün büyük kısmını çobanlık yaparak geçirmesine rağmen Kökötöy, kendisini kimseden dün görmez. Seçkinlerin, sömürü düzenini haklı çıkarmak için kullandığı "köle" yaftasını her fırsatta reddederek; onurlu bir duruşun her türlü unvandan üstün olduğunu yaşamıyla kanıtlar.

Novella, ahlaki dürüstlüğün önemine de derin bir vurgu yapar. Kökötöy'e göre bir insanın gerçek çehresi, ancak çetin sınanma anlarında ortaya çıkar. Sadakat, doğruluk ve kadirşinaslık, onun yaşamı boyunca rehber edindiği ilkelerdir. Başkalarına yardım eli uzatırken kendi çıkarlarını bir kenara iten Kökötöy'ün toplumdaki itibarı; güçten değil, hakkaniyet ve şefkatten beslenir. Onun etik anlayışının bir diğerk hayati sütunu ise vefadır. İnsan ilişkilerini karşılıklı sorumluluk üzerine inşa eden Kökötöy için, dar gününde yanında olanları unutmak, bir karakter zafiyeti ve vicdani bir çöküştür.

1916 yılındaki trajik göç (Ürkün) sırasında dahi Kökötöy, kişisel bekasını bir kenara bırakıp halkının selametini gözetir. Ölümle burun buruna geldiği hastalık anlarında dahi kendi ızdırabına değil, toplumunun geleceğine odaklanır. Onun en büyük endişesi yok olup gitmek değil, ardında bıraktığı topluluğu rehbersiz ve savunmasız görmektir. Kökötöy'ün yaşam öyküsü, insanlık onurunun ancak tutarlı bir etik duruşla korunabileceğini gösterir. Makam ve servet geçicidir; fakat merhamet ve adalete olan sarsılmaz bağlılık, bir insanın kalıcı değerini belirleyen yegâne ölçüttür.

Örnek Sahne: Ahlaki tutarlılığın en çarpıcı örneklerinden biri, Kökötöy'ün Uzun'u ziyaretidir. Uzun, vaktiyle en muhtaç anında Kökötöy'ün atını vererek hayatını kurtardığı adamdır. Yıllar geçip Uzun varlığa kavuştuğunda, kendisine vaktiyle el uzatan dostuna karşı soğuk ve ilgisiz davranır. Bu vefasızlık karşısında Kökötöy, ona geçmişteki zor günlerini ve gördüğü iyiliği hatırlatır. Bu yüzleşmeyle utanca boğulan Uzun; minnet ve sadakat duygusu taşımayan bir başarının aslında ne kadar kof olduğunu idrak eder. Bu sahne, novellanın "geçmişteki iyiliği unutmamanın en temel insani vazife olduğu" mesajını güçlü bir şekilde verir.